

Fig. 1. Østofte. Ydre, set fra nordøst.

V. H. 1941

ØSTOFTE KIRKE

FUGLSE HERRED

Kirken var i katolsk tid viet til *S. Peder*, hvilket muligvis skete 1345¹. Kirken blev af kong Christoffer af Bayern overdraget til Maribo kloster, og overdragelsen bekræftedes 1451, 1453 og 1464². Efter reformationen hørte den fortsat under dette, der nu blev adeligt frokenkloster, blandt hvis forstanderinder var Sophie Gyldenstjerne (sml. klokke nr. 1, s. 865), og siden under Sorø ridderlige Akademi, indtil den efter akademiets ophævelse atter kom under kronen, hvorunder den horte, indtil den 1687 blev overdraget Eggert Christoffer von Knuth til Aarsmarke³ (sml. alterstager s. 863), gift med Søster Lerche (sml. oblatæske s. 862). Med Aarsmarke indlemmedes kirken i det 1714 oprettede grevskab Knuthenborg⁴, hvorunder den forblev, indtil den overgik til selveje 1. juli 1911.

En kirken tilhørende Guds Legems Jord nævnes 1502⁵.

Den stedlige tradition ville i begyndelsen af 1600'rne vide, at et til præstegården hørende enemærke, Sibberud, havde navn efter en jomfru Sibylle, der havde skænket jorden og villet lade bygge et kapel der; hun lå begravet under Sibilshøj⁶. Ligeledes fortæltes det, at for Østofte kirke blev bygget, holdt man gudstjeneste og altergang ved en stor sten, Altersten, »oplagt på nogle andre stene« i Langet by.⁷ I Havløkke by

lå en stor høj, omgivet med store sten, Korsehøj, hvorpå der skulle have ligget et Helligkors kapel⁸.

1881 udskiltes Bandholm sogn af Østofte, efter at der 1873—74 var opført en ny kirke i Bandholm efter tegning af arkitekt H. Sibbern.

Kirken ligger smukt og frit syd for byen på et højedrag, der har fald mod et åløb sydøst for kirkegården. Efter store udvidelser er kirkegårdens mure mod nord og øst fjernet. 1719 skulle »taget« på kirkegårdsmuren repareres (syn), og 1862 var hegnet »mest mur af brændte sten og noget stakit« (kaldsbog); 1893 blev store dele af muren fornyet på de gamle fundamenter. Nord-siden har trådhegn. I sydmuren er en kørelåge, mod vest og nord mindre låger henholdsvis til degnebolig og til den smukke præstegård.

Kirken består af romansk apsis, kor og skib samt gotisk vesttårn og våbenhus på sydsiden, alt af munkesten i munkeforbandt. På nordsiden er 1656 opført en korsfløj, »Bandholmkirken«. På kirkegården har vistnok tidligere stået en tømret \ddagger klokkestabel.

Den romanske kirke har et temmelig uregelmæssigt munkeforbandt med mange løbere; i skibets murværk ligger en del sortbrændte bindere, i koret ses enkelte sildebenshuggede sten, og indvendigt har skibets vinduesfals riffelhugning. På apsis er indhugget en mængde kors og bomærker, der, som et årstal, 1703, viser, ikke behøver at være samtidige med opførelsen.

Kor og apsis er bygget først, som det ses af fortanding og ændring af stentykkelsen ved skibets sydøstre hjørne. Soklen har to afrundede fremspring, hvoraf det øverste løber af på hjørnelisener samt på apsidens halvstens lisener, som på den nederste del er afrundede og derefter med et klokapitæl som overgangsled bliver retkantede. Apsidens tre rundbuede vinduer er blevet udvidede og senere tilmurede, inden de i 1914 blev rekonstruerede efter bevarede spor i det midterste vindue med en rundstav mellem den retkantede yderfals og den smige lysningsfals. Apsidens gesims (fig. 4) dannes af en krydsende buefrise på rulskiftestillede, koniske konsolsten med afrundet underkant. De enkelte buers forløb er mangelfuldt gennemført, særlig fordi der flere steder ligger en almindelig munkesten i stedet for den øverste buesten; bundfladerne er pudsede. Over buefrisen ligger to savskifter med et løberskifte imellem, og derover danner en sugfjæl det sekskantede tagskæg. Toppen og kammen på korets glatte østgavl er ommuret i vendisk forbandt; gavlkonsollerne består af tre afrundede skifter. Korets sydside har en fladbuet præstedør, hvis fals og stik udvendigt er ommurede; 1842 omtaltes den som overflødig og udvendigt tilmuret (syn), men 1862 sad der en dobbelt dør i muråbningen (kaldsbog). I sydsiden sidder to tilmurede, romanske vinduer, der delvis er ødelagt ved indhugning af et stort, spidsbuet, gotisk vindue, som atter er erstattet af det moderne, spidsbuede. Øverst på muren ligger mellem hjørnelisenerne en

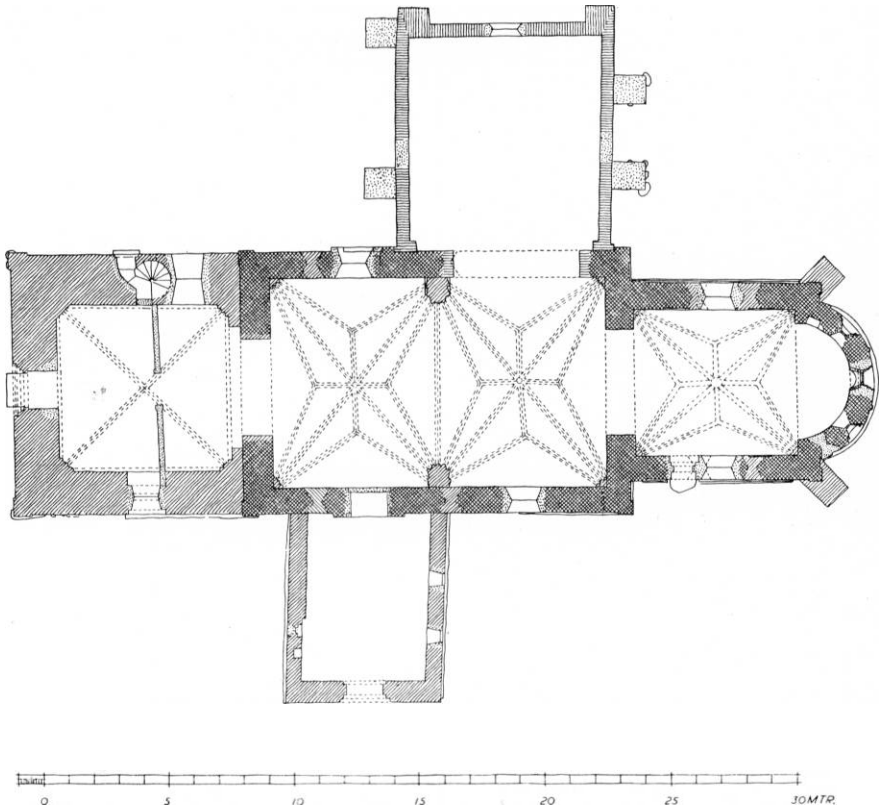

Fig. 2. Østoftet. Plan. 1:300. Målt af Mogens Clemmensen 1908.

dobbelt krydsende buefrise som apsidens og et savskifte under trægesimsen. Korets nordside har ingen præstedør, men er iøvrigt som sydsiden.

Skibets østgavl har hjørnelisener som korets og i toppen tre små kvadratblændinger over korte savskifter; taglinierne, der ikke har kam, er ommurede. På skibets sydside ses et enkelt afrundet sokkelfremspring, men under jordoverfladen ligger endnu et forvitret fremspring. Sydsidens portal står i et fremspring, der går helt til tagskægget og foroven har spidsbuet tvillingblænding, hvis bund har været pudset. Den rundbuede døråbning er omdannet og tilmuret. Over buen ligger et krumt løberskifte, og åbningen har været dobbeltfalset; indvendig har den et fladt spærstik. Sydsiden må have haft tre romanske vinduer, men kun sporene af de to vestligste er bevarede. Gesimsen består af et tandsnit, hvis tænder skiftevis har afrundet og affaset underkant, og en frise af skråtstillede løbere. På Mogens Clemmensens opmåling fra 1908 (fig. 5) er derover vist et savskifte, som ikke ses på hans fotografier og ikke kendes nu, men måske ligger skjult i trægesimsen. Nordsidens portal er ødelagt af senere indsatte vinduer. Portalfremspringet løber op i

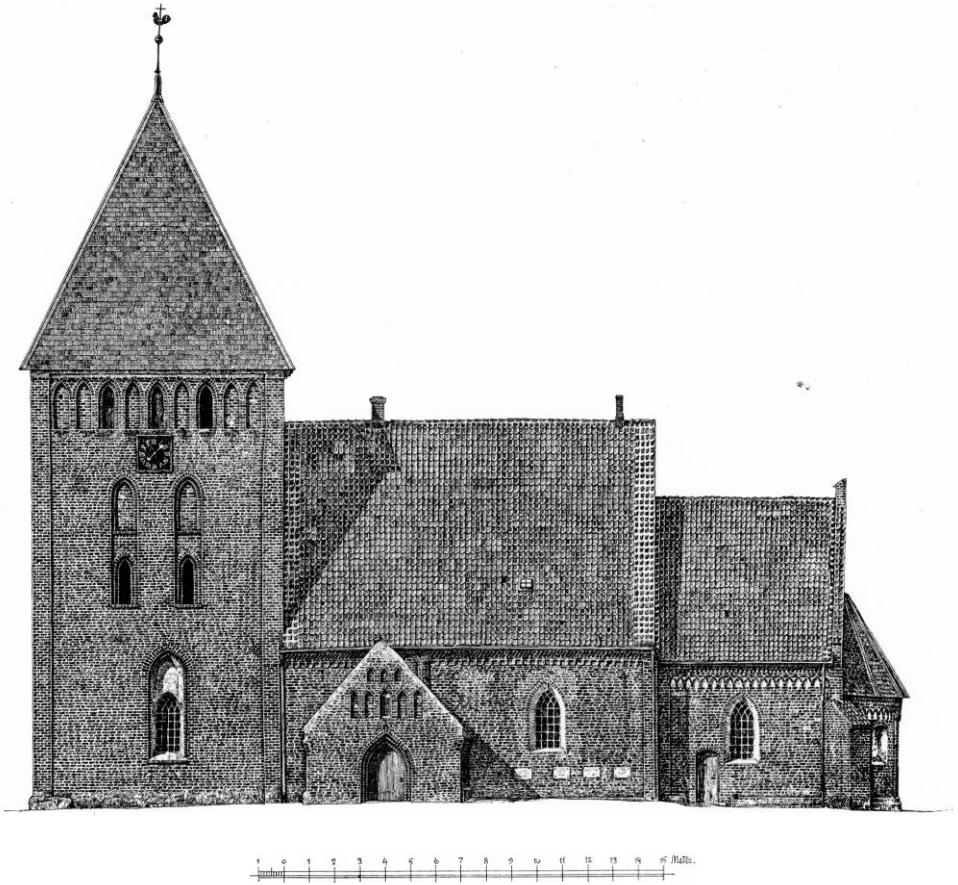

Fig. 3. Østofte. Sydfacade. 1:300. Målt af Mogens Clemmensen 1908.

gesimsens tandsnit efter først at have haft en lille, skråkantedet tilbagetrækning; af døråbningen er kun bevaret rester af to retkantede false. Nordsidens vestligste romanske vindue står nu udvendig som blænding med krumt løberskifte over stikket. På loftet ses det mellemste af de tre oprindelige vinduer med lysningssten og pudset bue og sålbænk (fig. 6). Nordsidens gesims er bedst bevaret bag den tilbyggede nordfløj; tandsnittet er som sydsidens, derover ligger to savskifter, hvoraf det øverste er et rulskifte. Vest for fløjen ses kun eet savskifte. Rester af skibets vestgavl med to savskifter ses i tårnet.

Det indre. Apsis har halvkuppelhvælv muret af lutter bindere; apsisbuen har ind mod koret en 21 cm dyb fals, som er dækket af det gotiske korhvælv. Korets overvægge er groft pudsede over »maleripuds« indtil en rille i næstøverste skifte og huller for skråkonsoller af Gloslundetype (sml. s. 356) med 65—95 cm afstand i alle fire vægge. Triumfbuen er vist oprindelig. Skibets overvægge har i øst fin glatpuds med kalkmalerier (s. 857), langvæggene har

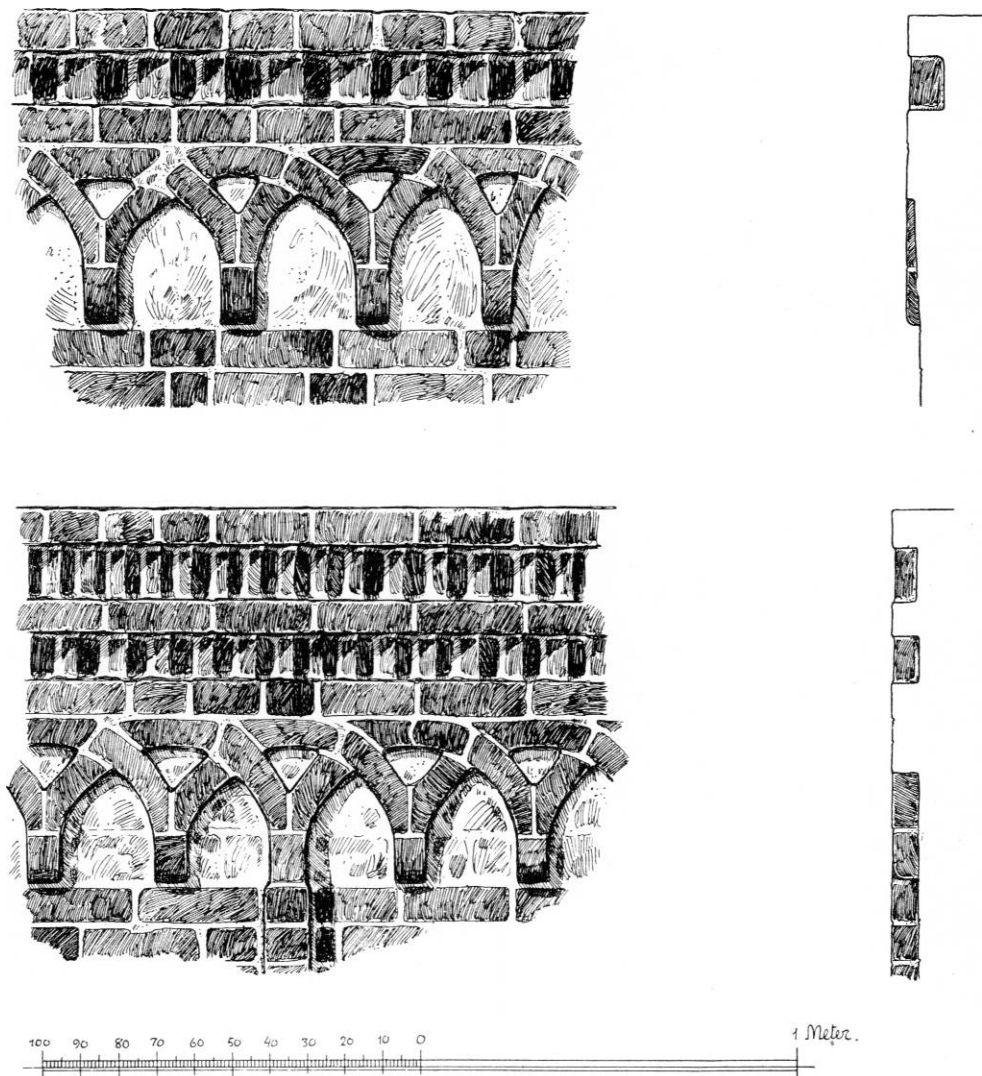

Fig. 4. Østofte. Gesims på koret (øverst) og på apsis (nederst). 1:20.
Målt af Mogens Clemmensen 1908 (s. 849 og 850).

omhyggeligt skårne rygfuger under grov puds, der ikke har været bestemt til bemaling, og måske først er påsat, da hvælvene blev indbygget.

Ændringer og tilføjelser. I koret er i 1300'rne indbygget et stjernehvælv uden vægbuer. Hvælvpillerne er blot lave, trekantede udmuringer, der fylder hjørnerne, det nederste af ribberne er et ca. 20 cm bredt trekløverprofil med tilspidset midtled, det øverste af ribberne er halvstens. Hvælvet har glatte helstens og halvstens overribber. Udvendig på korets østhjørner er, antagelig samtidigt, opført lave, diagonaltstillede støttepiller med afdækning af munke-

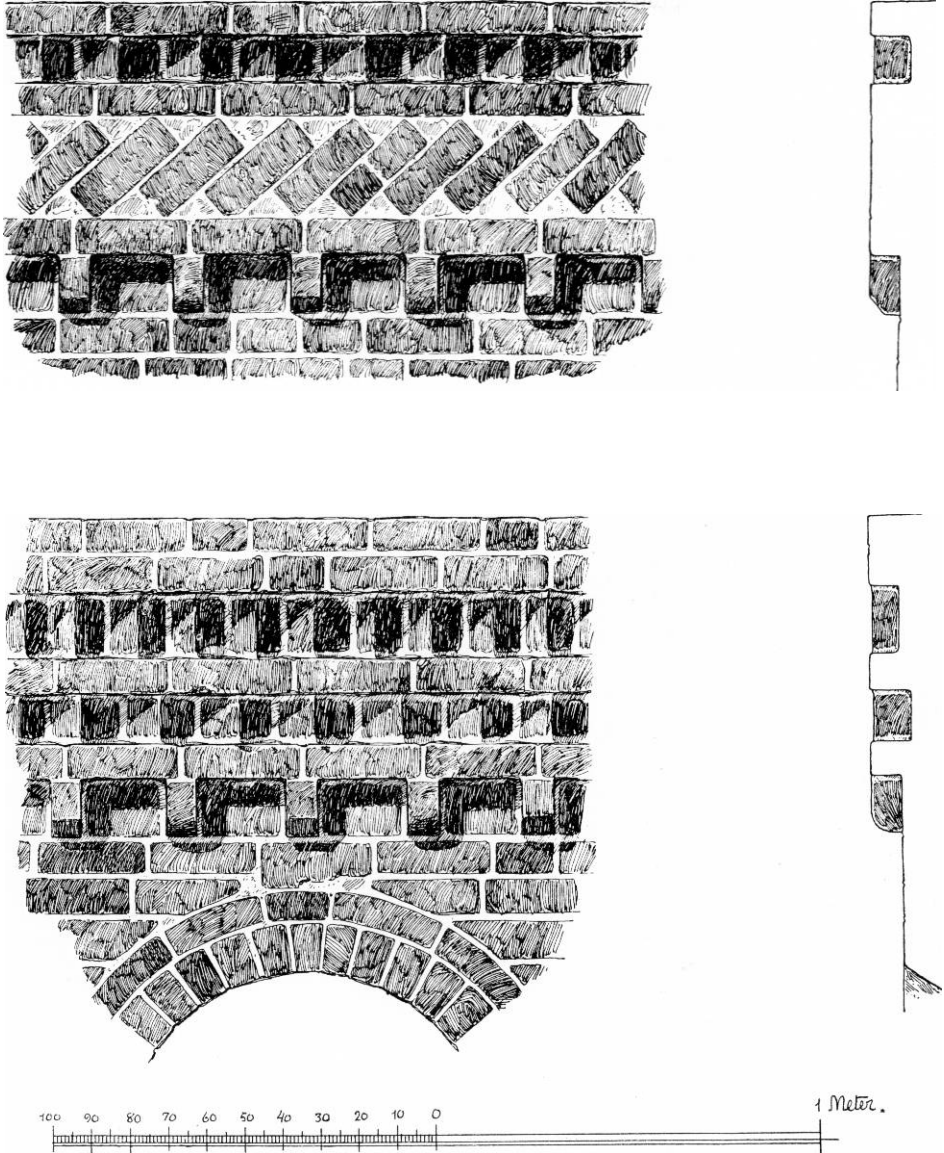

Fig. 5. Østofte. Gesims på skibets sydside (øverst) og nordside (nederst). 1:20.
Målt af Mogens Clemmensen 1908 (s. 850).

tagsten. Til erstatning for de oprindelige vinduer, der blev dækket af korhvælv, er i hver side indhugget et stort, spidsbuet vindue, og sporene af de romanske vinduer er søgt skjult ved, at man har gennemført falske leje-fuger hen over stikkene og falsene.

Skibets hvælv er yngre end korets, men ligesom dette uden vægbuer, og med trekantede hjørnepiller. Mellempillerne er stærkt fremspringende og har

M. Clemmensen 1914

Fig. 6. Østofte. Romansk vindue i skibets
nordside (s. 851).

affasede kanter. De stærkt overpudsede ribber er ca. 16 cm brede og synes at have trekantet profil, i det østre hvælv mødes de i en profileret midtroset. Ingen overribber. Kappernes underste del er en hel sten tykke. Hvælvene er ret trykkede og når ikke over bjælkelagshøjde. Gotiske vinduer har afløst de oprindelige, over hvis spor der er hugget falske fuger som på koret.

Tårnet er sengotisk og danner med sine meget tykke mure i uregelmæssigt munkeforbandt en vældig blok ved vestenden af kirken. Skibets gavlv er på vestsiden forstærket med halvanden stens påmuring, der i en stor, spidsbuet spareblænding i mellemstokværket blotter den gamle vestgavl. Syld ses kun under

vesthjørnerne. Tårnet har hjørnelisener, der går helt til tageskægget, ved østhjørnerne er det skibets gamle hjørnelisener, der er ført videre til vejr. I sydsiden sidder et meget højt, dobbeltfalsat vindue med helstens stik, i vest et spidsbuet vindue med omløbende løberskifte af tykke, krumme sten. Derunder findes en oprindelig, spidsbuet dør; af åbningens tre false er den yderste affaset, de to andre afrundede med overgangsled til retkant forneden. Der har måske været et fremspringende vederlag. Tårnrummet åbner sig mod skibet med en stor spidsbue. Tårnhvælvingen har vægbuer og hviler i øst på falsede piller, mens vestpillerne er som skibets, ligesom ribberne har samme profil, som findes i skibet, og overribberne er savtakke ligesom skibets jordbues overribbe. Fra tårnrummet fører en nu tilmuret dør ind til trappen, der er indesluttet i den svære nordmur og har tøndehvælvet loft; den nuværende yderdør til trappen er senere hugget. Mellemstokværket får lys fra to slanke, falsede, spidsbuede åbninger i hver af de tre sider; åbningernes yderste false fortsætter opefter og omslutter overliggende blændvinduer, der aldrig har været åbne. Øverst i tårnet sidder et blændgalleri, i øst fladbuet, på de andre sider spidsbuet, hvori til hver side tre glamhuller. Det midterste mod vest er som ophejsningsluke for klokker bredere end de andre og rundbuet. Tårngesimsen består af to udkragninger. Tårnets øverste bjælkelag består af meget tætliggende egebjælker, og i højde hermed fører et system af ca. 15 x 20 cm bomhuller, der nu er tilmurede, ud gennem muren. Hullerne findes også diagonalt gennem hjørnerne, hvor det nordvestre i inderflugten er

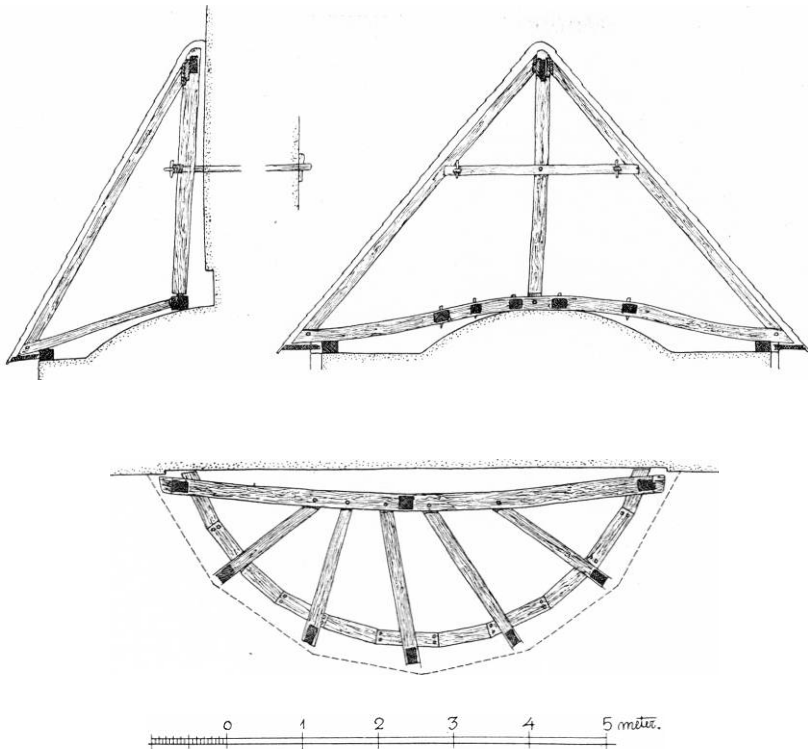

Fig. 7. Østofte. Tagværk over absis. 1:100. Målt af Mogens Clemmensen 1908 (s. 856).

halvt spærret af en fremspringende sten, hvilket viser, at hullerne ikke er beregnet på udstikning af bomme fra tårnets indre. Der må have været et udvendigt tømmergalleri, som sammen med det tilhørende, svære bjælkelag måske kan betragtes som en forsvarsanordning. Tårnets pyramidetag er nu skiferdækket; i 1823 ønskede man tårnets tegltag udskiftet med spån (syn), men 1862 var det endnu dækket med munketegl, som først forsvandt efter et lynnedslag i 1869 (kaldsbog). 1755 gives den vist ikke tilforladelige oplysning, at tårnet »har alene et skråtag med et meget lidet træspir« (præsteindb.). I klokkestolen er anvendt gammelt tømmer, vist fra en klokkestabel. Tårnstigen er af eg med smalle, fornaglede trin på meget svære vanger.

Våbenhuset på sydsiden er sengotisk, i sin nuværende form måske en udvidelse af en ældre bygning, således som et spring i vestmurens tykkelse synes at antyde. Under den cementpudsede sokkel ses en kampestenssyld. Gesimsen består af tre udkragede rulskifter. Den brede, falsede syddørs spidsbue har foroven næsten form af spærstik. I gavlen sidder to rækker blændinger med spærstik, en luge i den ene giver adgang til loftet. Gavlkammene er nymurede. I det indre har vestmuren to små nicher med spærstik, i den ene har der været en lille glug. De to spidsbuede lysåbninger i østmuren er nye.

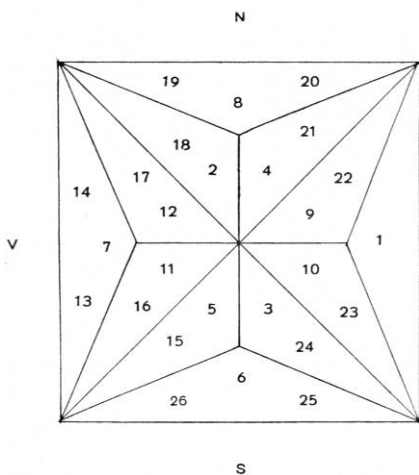

Fig. 8. Østofte. Orienteringsplan af korhvelvet. Tallene angiver de enkelte kalkmaleriers placering (sml. beskrivelsen).

Det flade loft har moderne puds. Efter en tid at have fungeret som materialhus og sprøjtehus (kaldsbog) benytttes våbenhuset nu til ligkapel.

Nordfløjen, »Bandholmkirken« eller »den nye kirke«, er til gesimshøjde opført af røde, middelalderlige munkesten i krydsskifte. De to nordre støttepiller er samtidige med de ret tynde mure, som senere på hver langside er blevet støttet af to uregelmæssigt anbragt piller. De gamle piller er tækket med munketegl, de nye med vingetegl. Mod nord er et rundbuet vindue erstattet af et moderne spidsbuet, mod øst og vest er fladbuede, tilmurede vinduer. Den kamtakkede gavltrekant er

bygget af små, gule sten med indlagte skifter af munkesten. På gavlen er i jerncifre anbragt året 1656. I det indre åbner fløjen sig mod skibet med en stor, rund bue; loft og vægge er glatpudsede.

Efter en indvendig hovedreparation i 1847 fik kirken spidsbuede støbejernsvinduer, brædegulv omkring alteret og murstensgulv i kor, skib og våbenhus (kaldsbog). I 1880 blev der lagt beton i stolestaderne; nu er der korkparket ved alteret, sorte og hvide fliser i skibet, gule mursten i tårnet og cement i korsfløj og våbenhus. Ved en istandsættelse i 1914 blev apsidens romanske puds med kalkmalerier hugget ned. Samtidig blev en i apsisvæggen indmuret kiste, der anvendtes som skab, taget ud (sml. s. 864), og apsisvinduerne blev rekonstruerede. Udvendig står kirken med røde mure, skifertag på apsis og tårn og iøvrigt vingetegl. Apsis har tidligere været spåntækt.

Tagværkerne over apsis er af eg og synes at være oprindelige (fig. 7). På en bjælke, der krummer sig over hvælvingen, står en konge, der modtager syv spær og fem stikbjælker. Korets tagværk er antagelig samtidigt med hvælvet. Den yderste af taglægterne er usædvanlig svær og har dobbelt skrånende overflade. Spærstiver og langt skråbånd er fornaglet i en meget svær spærsko; dobbelte hanebånd. Nummerering med stemmejern. Skibets tagværk har, fraregnet murlægten, samme karakter. Nummereret med økse og stemmejern. Tårnspiret er konstrueret om en kongestolpe.

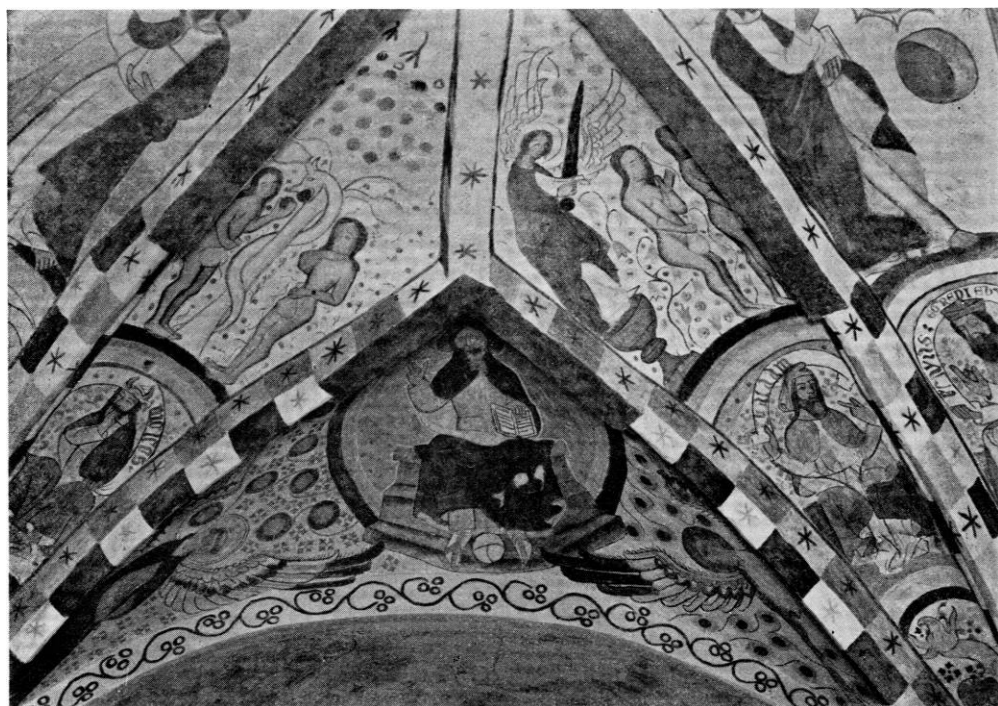

Fig. 9. Østofte. Kalkmalerier i korhvælvets østkapper (s. 859).

E. Rothe 1912

KALKMALERIER

Ved kirkens opmåling i 1908 blev i apsis og kor opdaget kalkmalerier, som Eigil Rothe undersøgte i 1910 og istandsatte i 1912. De er fra to perioder.

1) O. 1300, i *apsishvælv*et og på *skibets østmur* over triumfbuen. †Apsismaleriet har vist en »nådestol« i mandorla, engle med lidelsesredskaber, evangelistsymboler og endnu nogle figurer. Det var stærkt medtaget og blev ved en misforståelse hugget ned i 1914. Over triumfbuen ses endnu en række stærkt udviskede, 90 cm høje, glorieprydede figurer, vistnok Kristus og apostlene, der er overskåret af hvælv.

2) O. 1400. I *apsishvælv*et og på *kor*ets *hvælv* og *vægge* fremkom under tomme-tykke pudslag en serie i kunstnerisk såvel som i ikonografisk henseende usædvanlige billeder. Væggene desværre nu fragmentarisk bevarede billeder forestiller Noahs ark, Isaks ofring, bebudelsen(?) og pelikanen, der ernærer sine unger med sit blod. †Apsismaleriet havde forneden en geometrisk bladbort og derover Kristus som verdensdommer malet ovenpå det ældre billede.

I modsætning til disse billeder var *kor*ets *hvælv*malerier overordentlig godt bevarede under overkalkningen, således at restaurering næsten var overflødig. Mellem stjernehvælvets tavlede og stjerneprydede ribber er sammentrængt

Fig. 10. Østofte. Kalkmaleri på korhvelvet, Evas skabelse (s. 859),

E. Rothe 1912

en mængde scener og figurer fra det gamle testamente, hvorover Kristus i sin herlighed, flankeret af basunengle, troner i kappen nærmest apsisbuen (fig. 9 og 8 nr. 1), hvis rankeslyng er moderne. De fortællende scener er samlet i toppene af kapperne, nogenlunde fordelt med to scener fra skabelseshistorien ved siden af to scener fra Adams og Evas historie, men især i skabelseshistorien er den kronologiske rækkefølge brudt, således at de billeder, der burde stå side om side, er anbragt diagonalt overfor hinanden. Hovedbillederne i de store kapper ved væggene sidder i runde eller pæreformede rammer svarende til mandorlaen omkring Kristus i østkappen. To af disse billeder viser mennesket før syndefaldet, og ønsket om at omgive den paradisiske tilværelse med den himmelske glorie har måske været en medvirkende årsag til bruddet i den kronologiske rækkefølge. På skabelsesbillederne vandrer Herren gennem rummet med korsglorie bag hovedet og iført en hvid, langærmet underkjortel og en rødbrun, mønstret kappe; han løfter besværgende den højre hånd og holder i den venstre bogen. Fremstillingerne følger nøje Genesis 1. kap. Fig. 8 nr. 2: adskillelsen mellem lyset og mørket, nr. 3: skabelsen af solen, månen og stjernerne, nr. 4: havvæsenernes skabelse, deriblandt en sælhund (fig. 11), nr. 5: planternes skabelse, nr. 6: dyrenes skabelse,

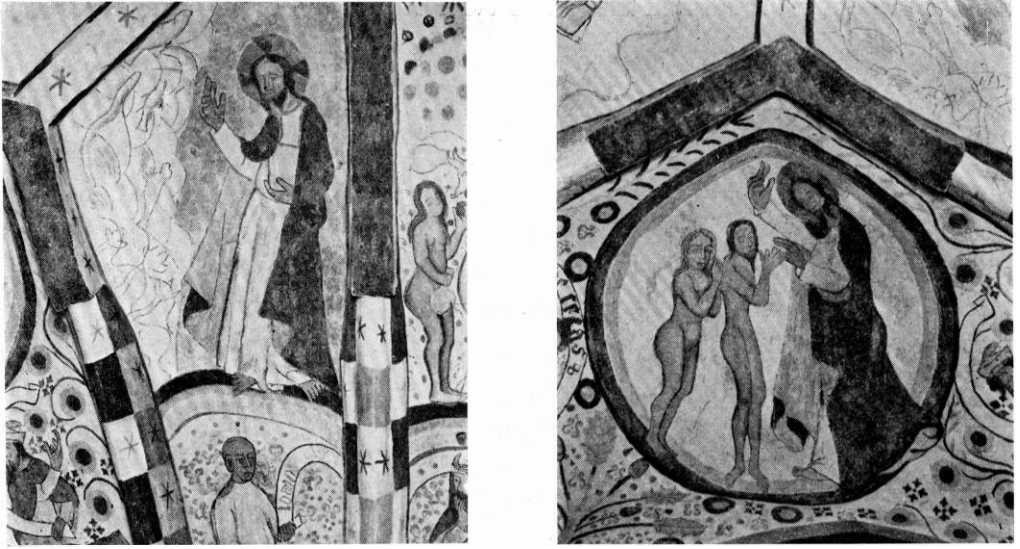

Fig. 11—12. Østofte. Kalkmalerier på korhvælvet, havdyrenes skabelse og Herrens formaning (s. 858 og 859).

E. Rothe 1912

men uglen har en mus i kloen og ræven en gås i flaben, hvilket ikke var forudsat; derimod følger hanen og hønen nøje ordene: »og fuglene vorde mangfoldige på jorden«. Nr. 7: Evas skabelse; der var svage spor af træer og buske i baggrunden; måske fordi denne kappe vender mod menigheden, er billedet særligt udstyret med en bred ramme af egeblade og agern (fig. 10). Nr. 8: Gud formaner Adam og Eva (fig. 12); forskellen mellem den mandlige og den kvindelige legemsbygning er på dette og de følgende billeder smukt karakteriseret. Nr. 9: syndefaldet (fig. 9); en hornet slange snor sig op ad træet med et æble i munden, og menneskeparret dækker deres nøgenhed med løvkoste. Nr. 10: uddrivelsen af paradiset (fig. 9); ærkeenglen står med løftet sværd på en stor kalk, vist en misforståelse af forbilledet, som det ses af altertavlen fra S. Petri kirke i Hamborg, hvor der under englens fødder er et rundt tårn i paradismuren. Nr. 11: Adam og Eva efter uddrivelsen; under et tag sidder Eva i lang klædning og spinner, ved hendes fødder står en vugge med den lille Abel i svøb, og Adam sidder med sin overklædning smøget ned til hoften og varmer sig ved arnens ild. Nr. 12: Adam på markarbejde.

På siderne af billedet med Evas skabelse er i to sammenhørende billeder en højst usædvanlig fremstilling. På det ene står en ung mand ved et dødsleje og opfanger med hånden nogle ganske fine stråler, sjælen, der forlader den døendes mund (fig. 10 og fig. 8 nr. 13). På det andet billede, nr. 14, afleverer han strålerne til en engel ved porten til en pragtbygning; men den unge mand er i mellemtiden blevet gammel og skægget, og porten er spærret

af et blottet sværd. Der kan ikke være tvivl om, at det er indgangen til paradiset, og måske er det Adams sjæl, der efter en menneskealders ophold i skærsmiddelen når den sidste prøvelse ved indgangen til den evige salighed.

I kappefligenes øverste del er fremstillet 12 siddende patriarker. Kun David har sine ydre kendetegn, krone og harpe, de andre er på nær een, der sidder med en bog, navngivne på skriftbånd, hvoraf eet dog mangler indskrift. Personerne er: Amos (nr. 15) fulgt af en indskrift med ganske fine skrifttegn: »filii audite (verbum) dni« (»sønner, hør Herrens (ord)«, Amos 3, 1), »abacuc« (Habakuk, nr. 16), »aaron« (Aron, nr. 17), »iecee« (Isai, nr. 18), »heceas« (Hoseas, nr. 19), navnløs (nr. 20), »iocwa« (Josva, nr. 21), »moice« (Moses, nr. 22), »balaam« (Bileam, nr. 23), »ecayas« (Esaias, nr. 24) fulgt af »egredietur« (»der skal opgå«), begyndelsen af Esaias 11, 1, David (nr. 25) og en navnløs (nr. 26). Indskrifterne er med minuskier, undtagen skriftstedet hos Esaias, der er i lukkede majuskler. Figurerne er iført lange gevandter, dog bærer Josva kun alba og er desuden skaldet og glatraget, mens de andre har langt hår og skæg og bærer enten bind om panden, jødehat eller strudhætte. I kappefligenes nederste spidser er malet fantastiske drager (fig. 9), og billedbaggrunden i hele hvælvet er, hvor det ikke strider mod skabelseshistorien, strøet med stjerner, træer og blomster, tildels skabelonmalede.

Farverne er rødbrunt, gulokker, grønt, gråt, sort samt en nu dekomponeret mønje, men ved at anvende dem snart laserende i ganske tynd påstrygning, snart helt dækkende, har maleren opnået en rigt nuanceret virkning og formålet at lade figurerne fremtræde plastisk. Kunsthistorisk er billederne, der er nært beslægtet med hvælvmalierne i Vester Broby (D.K. Sorø, s. 308), betinget af Mester Bertrams altertavle fra S. Petri kirke i Hamborg⁹ eller måske af et fælles, nu ukendt forlæg.

INVENTAR

Alterbordet består af et umalet fyrretræspanel.

Altertavle i bruskarok med malet årstal 1674, udført i Henrik Werners værksted. Den firsøjlede tavle afviger — og ikke på nogen heldig måde — i opbygningen fra værkstedets andre tavler, idet det store, forsænkede midtfelt, der rummer den sædvanlige nadverfremstilling med helt frie figurer på arkitektonisk baggrund (fig. 14), gennemskærer postamentet forneden og springer frem foran dette. De smalle, nicheagtige sidefelter indeholder figurer af Markus og Johannes, de snoede stor søjler har kapitæler med udtrukne volutter og høje prydbælter. På postamentet, der har svungen kontur, sidder store, vingede englehoveder mellem bølgelister, hvoraf den nederste forkrøb-

Fig. 13. Østoftede. Indre, set mod øst,

E. Skov 1950

ber om midtfeltets fremspringende gulv. Storgesims findes kun over sidefagene, med kraftige bølgelister og englehoveder på krumknægtene; over gesimsen står figurer af Lukas og Matthæus mellem små topornamenter. Tavlens topstykke hviler direkte på midtfeltets brede, skrå ramme og indeholder et opstandelsesrelief, svarende til Maribo-tavlens (s. 57), flankeret af snoede søjler; dets gesims svarer til storgesimsen, men mangler bølgelister. Øverst står en lille engel med rigsæble, omgivet af volutslyng. De små stor- og topvinger har bruskværk.

Altertavlen, der restaureredes 1924¹⁰, står med dæmpede farver, hovedsagelig fra den ældste staffering, grå, grågrøn og gulligrød marmorering med rødt, blå og lidt sølv og guld; i frisen står »Anno 1674« og i topstykkets frise: »Ego sum resurrectio et vita« (»jeg er opstandelsen og livet«), med gyldne versaler. Bag på altertavlen stod tidligere, at den blev malet 1672, 1842, 1847 og 1883.

Altersølv. Kalk fra 1668 med nyere bæger. Sekstunget fodplade og fod med platte over vulst, hvorover foden rejser sig i en keglestub, seksbuklet skaft og meget flad knop med seks tunger på over- og undersiden og i de rudeformede mellemrum graverede versaler HIESISB(!). Langs fodens rand står en graveret versalindskrift: »Denne Kalck oc Disk hafver Ørstofte Kierckis

N. Termansen 1924

Fig. 14. Østofte. Altertavlen's midtfelt (s. 860).

Sogneprest Capellan oc menige Sognefolck bekostet oc foræret til Kiercken Anno 1668«. Stort bæger fra begyndelsen af 1800'rne. På kalkens fodplade er stemplet en lilje (Odense bymærke?) og SP for en ukendt mester. Meget dyb *disk*, glat, med to udslidte stempler. *Oblatæske* (fig. 15), o. 1700, svarende til Nakskovs (s. 105) og skænket af fru Søster Lerche, der var gift med Eggert Christoffer von Knuth og som på mange måder interesserede sig for kirken og sognet¹¹; på låget graveret NN og på siden N. Under bunden Nakskovs byvåben og mestermærke for Herman Corditzen Holm (Bøje s. 298). *Vinkander*. 1) Sort, af københavnsk porcelæn. 2) 1857, af plet, under bunden graveret: »Skjænket til Østofte Kirke af Sogneprovsten, Provst Kofod Ancher efter 46 Aars Tjeneste« (sml. kirkegårdsmonument nr. 6, s. 866).

Sygekalk med graveret, stærkt forenklet bladfrise på bæger og knop. Graveret indskrift: »Johan Henrich Greve af Knuth. Deo Triuno 1776«. Ingen stempler. *Vinbeholder* og *oblatæske* med skruelåg til indlægning i bægeret. *Disk* med forgyldt cirkelkors, Københavns bystempel og mestermærke for Jacob Schouw (Bøje 567). Samtidigt etui betrukket med sort lærred og foret med rødt klæde.

Alterstager i barok, skænket 1692, 38 cm høje. Hul- og rundstavprofileret fod med bred fodplade, hvilende på tre flade kugleben, profileret skaft med balusterled mellem to rundled og lyseskål, hvis profiler svarer til fodens. På skaftets balusterled er graveret årstallet 1692, to våben for Knuth og Lerche samt initialerne E C V K og S L for geheimeråd Eggert Christoffer von Knuth og hans hustru Søster Lerche.

Messehagel (fig. 16) fra 1759 af rødt fløjl, kantet med guldgalloner og lukket med store, pyntelige hægter. På ryggen er med guld- og sølvtråd broderet en krucifiksgruppe, hvis figurer er ret grove.

Døbefonte. 1) Fra slutningen af 1800'rne, af kunstsandsten. I nordfløjen. 2) 1917, af granit, en efterligning af en romansk font. I korbuens sydside.

**Døbefonte*. 1) Senromansk eller tidliggotisk, et gotlandsk eksportarbejde af kalksten, tilhørende den såkaldte bægerbladstype (sml. Fejø, s. 876); kun den nederste del af den store kumme er bevaret. I Maribo stiftsmuseum. (Mackeprang: *Døbefonte*, s. 413).

2) O. 1700, af træ, et landligt snedkerarbejde, 75 cm høj, tv. 62 cm. Kummen er ottekantet, baldakinformet med svagt buede sider, profilerede ribber på kanterne og bærer en stærkt fremspringende plade med udsavet kantliste og nedhængende tunger under hjørnerne; i pladens midte er et cirkulært hul til anbringelse af et dåbsfad, 25,5 cm i tv. Ottekantet fodstolpe med flådsnittet, bølget bånd på siderne og en vulst ved overgangen til den brede, flade, profilerede fod. I Maribo stiftsmuseum.

Dåbsfade. 1) 1857, af plet, glat med graveret skriveskrift: »Skjænket til Østofte Kirke af Sogneprovsten, Provst Kofod Ancher efter 46 Aars Tjeneste« (sml. alterkande nr. 2, s. 862). 2) 1919, af messing.

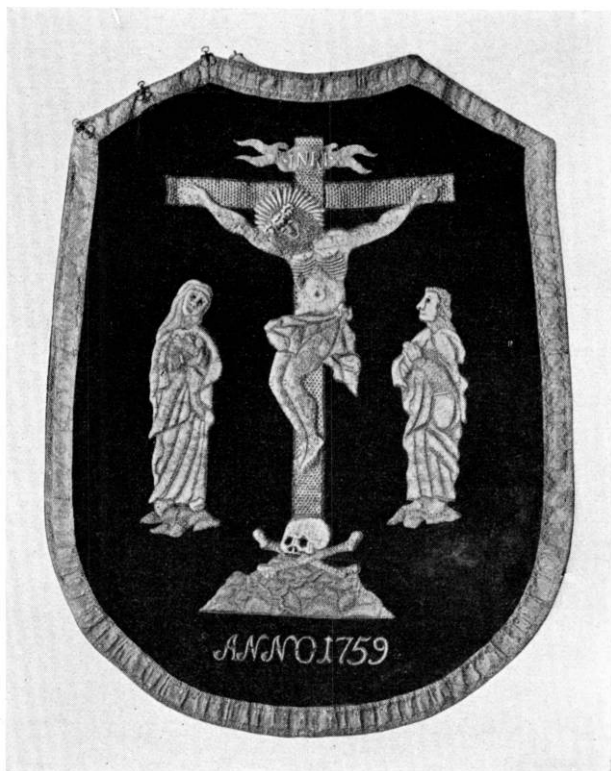
Dåbskande af tin, fra Hans Høys værksted.

**Korbuekrucifiks* (fig. 17), ung-gotisk, o. 1300. Hovedet hælder svagt til højre og har båret krone; langt hår, der bag ørerne falder ned over nakken, svagt kløftet hageskæg. Armene mangler. Mager, langstrakt krop med svagt antydende ribben og vunde i højre side; den højre, brede fod er lagt over den venstre. Langt lændeklæde, trukket op over højre knæ og lagt i vulst om hofterne med knude ved højre side. Rester af kridtgrund under nyere grå overmaling. Korstræet er forsvundet. I Nationalmuseet.

G. K. K. 1950

Fig. 15. Østofte. Oblatæske (s. 862).

L. Larsen 1949

Fig. 16. Østofte. Messehagel 1759 (s. 863).

Prædikestol i bruskbarok, o. 1650. Stolen har fem fag, hvoraf de lire indeholder en stor bruskværkskartouche indrammet af en tandsnitliste med afrundede tænder; i kartoucherne står reliefskårne statuetter af dyderne Klogskab, Håb, Retfærdighed og Tro med deres attributter. I faget nærmest væggen er indsat en nyere, glat fylding. På stolens hjørner findes fire hermer uden attributter, med udtrukne volutkapitæler og bruskværk på de høje skafter. Gennemløbende postament og gesims med henholdsvis masker og englehoveder på hjørnerne. Små bruskværks hængestykker. Nyere bærestolpe og opgang. Ny, broget staffering, i faget ved væggen bibelord med gylden fraktur. Ifølge en indskrift bag på altertavlen blev stolen stafferet 1672, 1842, 1847 og 1883. I skibets sydøsthjørne.

Stolestader og *degnestol* fra slutningen af 1800'rne, med glatte gavle.

†*Kiste*. Standkiste af jernbunden eg, stillet på enden og indmuret i nordre apsisvæg, hvor den tjente som skab. Kisten blev udtaget ved apsidens restaurering 1914 (sml. s. 856) og var da så medtaget af murfugtigheden, at den ikke kunne bevares.

Pulpitur fra 1800'rne med slanke, drejede balustre, bag hvilke et nyere

fyldingspanel er fastgjort. Anbragt i skibets vestende.

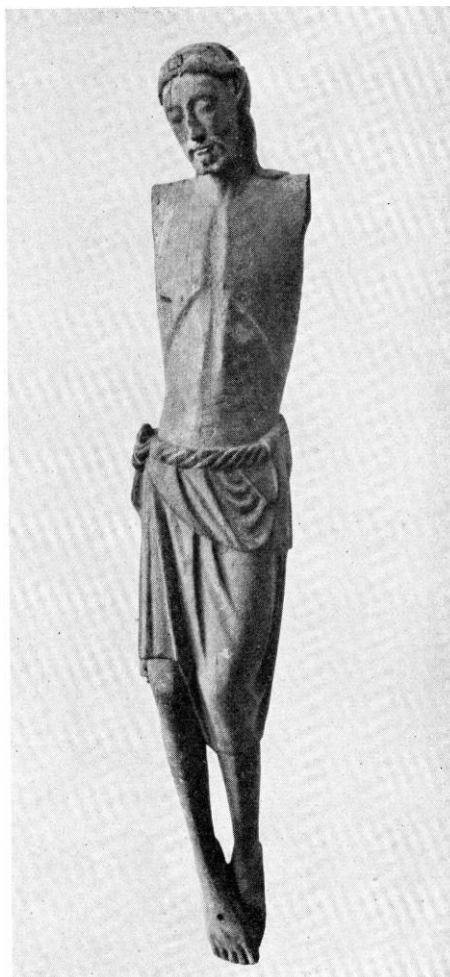
Lysekroner, 1700'rne. Kort, profileret stang med stor hængekugle, otte S-svungne lysearme og derover fem små prydbøjler; topfiguren er en flakt ørn. I nordfløjen.

Tårn med sortmalet skive med sølv-tal. Et *†sejerværk* nævnes 1812 (syn).

Klokker. 1) 1596. Om halsen toliniet versalindskrift mellem stiliserede blomsterfriser: »Denne Klocke er bekostyt til Guds Ære oc Ørstofte Kyrckis Prydels 1596, der w(elbaarne) lomfru Sophia Gyllenstiern waar abb(edisse) oc Forsvaar til denne Kirke« og på slagringen: »Her Hans Bruun Sogne Here oc Provest Hans Madsen Jurgen Baane kircke weiier(!). Sit nomen Domini benedittum(!)« (»velsignet være Herrens navn«). På klokkelegemets ene side et relief med en stor nøgle og på den anden et dobbeltvåben med en stjerne og tre sparrer. Hankene er smykket med kvindehoveder. Tvm. 102 cm.

2) Støbt af I. C. og H. Gamst, Kiøbenhavn, 1824. Indskrift om halsen under en rankebört. Tvm. 106 cm.

†*Klokker*. 1528 havde kirken to klokker, hvoraf den største, hvis vægt ikke er angivet, afleveredes ved klokkeskatten dette år. 1823 var den største af kirkens klokker revnet (syn).

L. Larsen 1952

Fig. 17. Østofte. *Korbuekrucifiks (s. 863).

GRAVMINDER

Gravsten. 1) O. 1593. Sognepræst Jørgen Christensen (Georgins Christiani), provst over Fuglse herred, død S. Hansdag 1593, 73 år gl., og hans hustru ..., der døde □. Figursten af grå kalksten, 180 x 120 cm, med stærkt udslidte reliefversaler (latin). Under et dobbelt rundbueslag, der bæres af små konsoller ved siderne og et englehoved i midten, står provsten og hans hustru i lavt relief, han i ornat med en bog i hånden; hen over deres ben er anbragt

en stor rektangulær kartouche med gravskriften, der er begyndt som randskrift. Over figurernes hoveder stod oprindeligt: »Hodie mihi cras tibi« (»i dag mig, i morgen dig«) (præsteindberetning). I hjørnerne cirkler med evangelisttegn. Indmuret i korets sydvæg.

2) O. 1600 25. Figursten af grå kalksten, 185,5x102 cm, med helt bortslidt indskrift, sikkert lagt over en præst. Den afdøde ses midt på stenen med en bog i hænderne, stående under et konsolbåret rundbueslag. I hjørnerne cirkler med evangelisttegn. Samme værksted som foregående. Indmuret i korets nordvæg.

3) O. 1650? Grå kalksten, 146 x 94,5 cm, stærkt ødelagt. Over et udslidt skriftfelt spores et relief af Kristus med sejrspanen under et rundbueslag, og i hjørnerne er der svage rester af cirkelfelter. Indmuret i korets nordvæg.

4) O. 1677 (?). . . . 18. febr. . . . 7? år gl., med sin hustru . . . Pedersdatter, død 20. juni 1677 (?). Rød kalksten, 121 x 78 cm, med fordybede versaler og ganske uden udsmykning. Indmuret i korets nordvæg.

5—7) I tårnrummet står tre helt udslidte gravsten, den ene af rød ølandskalk, 135 x 79 cm, de to andre af gråblå kalksten, 165 x 93 og 141 x 90 cm.

Kirkegårdsmonumenter. 1) O. 1802. Sandstenssøjle af firkantede og cylindriske led med indskrifter (fordybet skriveskrift) på de tre sider, over magister og provst Johan Arendt Dyssell, født 26. juni 1726, død 28. nov. 1795; Catharina Elisabeth Hiorth, født 10. okt. 1772, død 15. nov. 1802, og Maria Catharina Schive, enke efter skibs capitain I. A. Hiorth, født 15. okt. 1748, død 5. april 1801. »T. T. Dyssell satte med dyb sorg dette minde«. På kirkegården.

På et gravsted syd for kirken findes fem monumenter: 2) Beathe Wilhjelm, f. Aagesen, død 26. marts 1831, 77 år 20 dage gl. Marmorplade med fordybet skriveskrift. I skibets sydmur.

3) Ane Johanne Christine Ancher, f. Wilhjelm, død 30. sept. 1832, 43 år gl. Marmorplade med fordybede versaler, i skibets sydmur.

4) Mathias Wilhjelm, født 13. nov. 1755, død 10. okt. 1844. Som nr. 3, i skibets sydmur.

5) Johanne Sophie Ancher, født 5. okt. 1782, død 8. juli 1845. Støbejernskors med palmetter.

6) Peter Kofod Ancher, ridder af Dannebrog, provst for Musse og Fuglse herreder, sognepræst for Stokkemarke i syv år, for Østofte i 39 år, født 4. aug. 1784, død 1. febr. 1867. Som nr. 3, i skibets sydmur.

7) Gårdmand Jørgen Nielsen i Houlykke, født 29. maj 1814, død 22. sept. 1850. Støbejernskors på kirkegården.

KILDER OG HENVISNINGER

Synsforretninger over Kirker og Præstegaarde 1803—13, 1816—24, div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA); Syn over Lollands østre Provsti 1829—44 (provstearkivet, LA). — Dokumenter og Breve for hele Stiftet 1579—1762 (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Karen Brahes MS nr. 280 (Vogelsangs fortegnelse), s. 65 (LA. Odense). — Museumsindberetninger af Mogens Clemmensen 1908, Eigil Bothe 1910 (kalkmalerier), C. A. Jensen 1919, Gertrud Købke Knudsen og E. Skov 1950 og Aa. Boussell 1951.

J. Kornerup: Notesbog XII. 1859. S. 15 (NM). — M. Clemmensen: Notesbog I, 2—37 (NM).

¹ T. Trojel: Gamle Efterretninger om Fuglse Herred II, 15 f. ² Repertorium 24. sept. 1451, 12. juli 1453, jfr. Acta pontificum III, 194f., Kall Rasmussen: Musse Herred, s. 93. ³ Bobé, Graae og West: Danske Len, s. 148. ⁴ Smst. s. 150. ⁵ Repertorium 24. april 1502. ⁶ Trojel, o. anf. st., s. 19. ⁷ Smst. s. 22. ⁸ Smst. s. 24. ⁹ Alfred Lichtwark: Meister Bertram. Hamburg 1905. ¹⁰ Af C. Frederiksen og Kr. Due. ¹¹ Danske Atlas VI, 474.

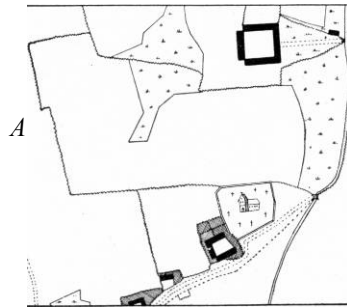

Fig. 18. Østofte 1808.